

249872

Handwritten signature

ČUVAJMO SVOJE PRASTARINE.

Zabeležil

М. А. ЛАМУРСКИЙ.

TRST.
TISKOM I NAKLADOM DOLENCOVE TISKARNE
1895.

249872

Ponatis iz „Edinosti“.

N 764/1976

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rijo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj

Ivan Koseski.

Po prekrasnej razpravi, prinesenej „Ljubljanskim Zvonom“ 1891. leta v številkah 240. 309. 437. 502. 565. 631. 693. in 756. iz peresa odličnega našega jezikoslovca, g. Viktorja Bežka, o dovršnem in nedovršnem našem glagolu, nadejal sem se, da se otresô naši književnici tujega duha in da se oklenô slovanske slovenščine. Kratke so bile te nade, kratke kakor popoludanje sanje.

Imamo sicer uže lepih, posnemanja dostojnih izjem, — ali ogromna večina naših književnikov, in zvlasti naši časniki, izimši „Slov. svet“, „Edinost“ in „Sočo“ s „Primorcem“ vred, pišó nam tako slovenščino, ki ni drugo, nego nemščina, slovenskimi besedami pokrita.

On dan pisal je moški naš „Slovanski svet“ v 18. svojej številki na 159. strani : „Vsak slavjanski narodec pa ima svojo kulturo, in čem manjši je, tembolj verna kopija nemške kulture je njegova lokalna slavjanska kultura. Ovita je sicer v slavjansko narečje, no vsebina je nemška. Kri je slavjanska, no duh je nemški ; — oživlja pa duh ;“ — in Bog in Bogme, resnico je pisal, saj je sploh znano, da poznamo še vse premalo divni svoj jezik in da nam je temeljitega učenja svojega jezika še tako zeló treba, kakor vida slepemu človeku.

Od mladih nog, koder koli sem hodil in kamor koli me je zanesla življenja mojega osoda, povsod sem rad poslušal in rad poslušam še dan denes priprostega našega naroda živo govorico. Prelepo priliko v to imamo v Trstu pred cerkvijo sv. Antona, kder biva ob nedeljah in praznikih na srd in jezo laških nestrpnežev in slovanskih odpadnikov pravi pravcati slovanski bazar. Tu vidiš Surine ali Brežane (Slovane iz Koperščine, Piranščine in Bolzeščine), Mandrijarje (Slovane iz tržaške okolice), Brkine (Slovane, stanujoče med Pivčani in Čiči), Kraševce,

Vipavce, Poljce (Slovence iz goriške okolice med Gorjani in Kraševci), Brice (prebivalce v Brdih na Goriškem), Gorjane (stanovalce med Poljci in vodo Idrijo), Mišarje (prebivalce ob Soči na Kanalskem), Tolmince, Cerkljane, Kotarje, Rovtarje ali Lazarje, Bolčane in beneške Slovence z marsikakim Rezjanom vred, Pivčane, Dolence in Gorence, in celo Korošce in Štajerce, sploh ljudi iz vseh slovenskih dežel in slovenskih predelov; tu vidiš pogostoma Hrvate iz Istre, Dalmacije in iz družih hrvaških zemelj, tu srečaš marsikedaj i Čeha, Moravana in slovaške trpine iz Trenčinske in Bretislavske županije. Vsi ti božji ljudje, miloj in nemiloj osodoj sem vrženi, ki mole v cerkvi navadno le roženkranec in ki se tu shajajo na stotine in tisoče pred mašo in po maši, pred večernicami in po večernicah, pogovarjajo se tropoma med seboj kakor stari znanci, kakor da so iz enega in istega kraja doma.

Ne misli, dragi prijatelj! da sem naumil pisati kako strogo, znanstveno razpravo o našem jeziku. Nikakor ne. Poslušajte našega naroda in raznih drugih slovanskih plemen priprosto narodno govorico in prebiraje našo

in njih priprosto narodno književnost, rekše: narodne pesmi, narodne pripovedi in pri-slovice, prepričal sem se, *da* izražajo svoje misli jednakim načinom vsi čiharni priprosti Slovani raznih slovanskih plemen, kolikor koli jih biva na neizmernem svetu od slo-venskega (jadranskega) in greškega do var-jaškega (vstočnega), belega in ruskega (čr-nega) morja in od tu do Bobrovega (Bärin-govega) proleva, — *da* govore med seboj tako priprostim, tako jednostavnim, več ali manj, skoraj jednim in istim jezikom, da se razume med seboj dokaj leže, nego njegovi književnici, *da* razumeta n. pr. priprost Br-kin ali Pivčan, ki ne poznata, razen nepo-kvarjenega, krepkega svojega jezika, nobe-nega drugega, dokaj boljše hrvaškega praš-čarja iz Banovine, hrvaškega oglarja iz Istre, črnogorskega ovčarja, ruskega pomor-ščaka, bolgarskega vrtnarja, slovaškega dro-tarja, Moravanko, ki platno in konec pro-daje in Čeha, ki steklo po svetu raznaša, nego koroškega svojega soplemenika, ža-libog! uže preveč ponemčenega in *da* vsi, tako zvani slovanski jeziki, niso nič družega, nego slovanska narečja. Navzočnim spisom

hotel sem te torej, dragi prijatelj! samo opozoriti.

α) na nekatere prastarine, med priprostim našim narodom in med drugimi slovan-skimi plemeni še vedno krepko živēče, na katere so pa naši književnici uže z davna pozabili ;

β) na nekatere kosmate grehe, sleherni dan ponavljane zoper naravo svetega našega jezika, katerimi nas književnici naši prav po nepotrebnem oddaljuje ne samo od pri-prostega našega naroda, nego tudi od družih slovanskih plemen.

Torej na stvar.

A.

Končnice, služeče dan danes v pismenej slovenščini v sklanjanje samostalnikov, znane so našim književnikom, a gòla resnica je, da delajo po nekatere kraje priprostemu našemu narodu veliko preglavico, ker jih ne zna. Med priprostim našim narodom in zvlasti na zapadnem našem jezikovnem ozemlju žive prav krepko še druge končnice. Tako živē,

1. kakor v hrvaščini (namreč v čakavščini), češčini, lužiškej srbščini, poljščini in ruščini :

α) končnica na dolgi *i* (y)

a) v samostalnikih ženskega in moškega spola na *a* v rodilniku jednine n. p. dekla plete brez rokí, hlapec pleše brez nogí, malen melje brez vodi i. t. d.

b) v samostalnikih moškega in ženskega spola v tožilniku množine tudi v drugej sklanjatvi n. p. „sosed ima tri ogradi, tri sini, tri voli in tri doli in je pojedel davi tri skledi močnika, na spomlad pojdô mladenci na ogledi v stare dvori in bele gradi itd.“

β) končnica na : *ě* (ѣ), odnosno po šumevcih končnica na : *i*

a) v dajavniku jednine v samostavniki moškega in ženskega spola na *a*, n. pr. „ženě sem izročil motiko, Trdině sem prodal dva konja i. t. d.“

b) v mestniku jednine v samostavniki vseh vseh treh spolov n. pr. „pri Trdině se dobro žive, hodil je po Trstě, po Krasě, po Kalcě, po Belacě, Celovcě, po Celji, po polji po Gradišci, po Biteži, po Niši, po Goricě in Ljubljaně i. t. d.“

2. kakor pri Poljcih in Ruskih

α) končnica na : *am* v dajavniku množine tudi v samostavniki moškega in sred-

njega spola n. p. junakam daj orožja, teletam, oblakam, plamenam, Ljubljancem i. t. d.;

β) končnica na : *ah* v mestniku množine tudi v samostavnih moškega in srednjega spola n. pr. pri junakah sem bil, v oblakah počiva sreča in nesreča, mož je uže v letah, v plamenah se čisti ruda i. t. d., kar nam potrjuje mej drugim tudi nemška imena, sedanjih naših, odnosno bivših naših krajev na : *ach* n. pr. Döllach, Ferlach, Göriach,, Kletschach, Laibach, Pörtschach, Selzach, Villach, Zirklach in stotine drugih, ki niso prav nič drugega, nego pravi pravcati slovenski mestniki n. pr. v Dolah, v Borovljah, v Gorjah i. t. d.

γ) končnica na : *ami* v druživniku množine tudi v samostavnih moškega in srednjega spola n. pr. prišel je z junakami, z jelenami voze se Samojedi, s teletami prignal je sosed v mesto tudi dva junca i. t. d. i to nam spričuje tudi nesmrtni naš Prešeren v svojem krstu pri Savici :

„Tje na otok *valovami* obdani“, kar so njegovi „špoštovalci“ prav po nepotrebnem promenili v : „Tja na otok z valovi ves obdani.“

Zaradi književne vzajemnosti med nami in Hrvati vvedli smo na podlagi staroslovenščine v samostavnih moškega in ženskega spola na mestu starih svojih končnic na: *am*, *ah* in *ami*, one na: *om*, *ih* in dolgi *i* n. pr. „junakom izroči orožje, v oblakih počiva sreča in nesreča, z junaki je prišel domu i. t. d.“; ker so pa Hrvati pustili nas med tem na cedilu vvedenjem srbskih (štokavskih) končnic na: *ima* in *ama* v dajavniku, mestniku in druživniku množine n. pr. „junacima izruči oružje, u oblacima počiva srieća i nesrieća, s junacima došao je kući, ženama daj preslicu, na planinama je divno, sa djevojkama je plesao i. t. d.“, ne more nas v tem oziru prav nič več vezati na nje, in najpametnejše bi bilo, da se začnemo z nova služiti starih svojih oblik, ki so ne samo naše, nego tako da rečem, skoraj obče slovanske. Vsaj naši slovničarji naj bi se otresli svoje tesnosrčnosti in naj bi jasno in določno povedali, da živê na Slovenskem prav krepko vse te končnice, katerih mi ob to ni v govoru, ni v knjigi zavrgavati ne smemo.

Pisali smo nekđaj v sklanjatvi zaimen

in prilogov v rodilniku in tožilniku končnico: *iga*, v dajavniku: *imu*, v mestniku pa: *im*, a danes nam v obče služe končnice: *ega*, *emu* in *im*, kakor slovo na malem Stajerji, na Českem in Poljskem n. pr. „videl sem lepega junaka, dal sem lepemu junaku, bil sem pri lepem junaku, hodil sem z lepim junakom.“ Hrvaškim (v zagrebškej, varaždinskej in križevskej županiji), ogerskim in štajerskim Slovencem rabe pa še dan denes končnice: *oga*, *omu* in *om* n. pr. „videl sem dobrega junaka Janka, dal sem dobremu junaku piti, bil sem pri dobrom junaku i. t. d.“ Ker niso neznane te končnice ni drugim Slovencem, govorečim n. pr. še dan denes: „tomu človeku sem dal moke, pri tom človeku sem živel, koga si videl? komu si dal? s kom si hodil?“ — ne bil bi prav nobeden greh ne, ako bi nam rabile sploh tudi te končnice, kakor nam rabi lepa končnica: *oj* v orodniku in druživniku jednine v samostavnih moškega in ženskega spola na *a* in ki zveni lepo zvlasti tedaj, kedar razločujemo orodnik od toživnika in kedar pišemo orodnik brezi predloga *s* ali *z*, n. pr. „svojoj rokoj ga je blagoslovil in lopatoj gručo zemlje

na njega vrgel“, — kajti tako bi se v resnici približali Hrvatom in Srbom, Bolgarjem in Ruskim, ki so nam po jeziku najbližji.

Isto tako živé še dan denes prav krepko

a) po Notranjskem, v Brkinih, na Krasu, na Tržaščini in v Bregih prelepe občeslovanske kratke končnice v glagolih v tretjej osobi množine n. pr. „pastirji pasô črede, peki pekô, pivci nagnô kupice, kope sena gore, travnici zelene, pisci pišô knjige, kupci kupujô goveda i. t. d.“

b) po vsem Primorskem, po Notranjskem po Beneškem in celo po Koroškem in Štajerskem občeslovanska glagolska priponka: *vi* na mestu priponke *iz*, n. pr. „vignati, (izgnati), vigred (spomlad), virezati (izrezati), vijesti se (die praxis vollenden), vinesti, vipoditi, vidati i. t. d.“ — Ker so i glagolska ta preponka na *vi*, i glagolske kratke končnice, omenjene pod *a*, občeslovanske, lastne namreč vsem Slovanom na slovanskem jugu, severu in vstoku, ne mogo ino, nego toplo priporočati vsem našim p. n. književnikom i te kratke glagolske končnice i to glagolsko priponko na *vi*, da jih obudé v novo književno življenje.

B.

A to vse, o čemer sem do sedaj pisal, so same malenkosti, ki se polagoma vse izravnaajo, čem prouče naši književniki globlje živo slovensko govorico in knjigo slovansko. Največo silo delajo dan denes skoraj vsi naši književniki divnemu našemu glagolu, ki je moč in krasota, dika in slava svetega našega jezika. Grško-latinski in zvlasti nemški duh prodril je po škodljivem svojem, više nego tisoč letnem delovanji vsem nam tako silno v drob, mozeg in kosti, da gledamo iz nemščine kakor miši iz carevične (turšične) moke in da nemoremo več pojmiti prave razlike ni med dovršnim, nedovršnim in ponavljavnim našim glagolom, ni med minolim, sedanjim in bodočim časom. In vendarle je raba našega glagola tako priprosta, tako enostavna, da priprostejša in enostavnejša biti ne more, se ve da za onega, ki čuti uže v ušesu svojem razliko med dovršnim, nedovršnim in ponavljavnim glagolom, kar je za vsacega našega pisca neobhodimo, ali *conditio sine qua non*. Mi Slovenci smo sicer mala, a vendar še krepka veja na velekošatem slovanskem drevesu, in kakor dobivajo

druga slovanska plemena, dobivamo tudi mi življenske svoje soke iz enega in istega slovanskega drevesa. Kar raste iz tega drevesa drugim slovanskim plemenom, raste tudi nam, kar stoji (velja) pri njih, stoji tudi pri nas in zlasti je glagol pri vseh slovanskih plemenih po svojem pomenu, po svojej kakovosti in obliki in po spreganji svojem, brezi bitstvenih razlik, skoraj čisto jednak. Evo nam vseslovanske te resnice!

Vse na svetu ali je *bivalo*, ali *biva*, ali *bo bivalo*; potrebni so torej glagolu prav za prav samo trije časi, namreč *minoli* za minolo, *sedanji* za sedanje in *bodoči* za bodoče dejanje ali stanje. To pa izraža ves čiharni slovanski narod, kolikor koli ga žive ob Soči, Pivki, Savi, Muri, Dravi in Krki, ob Dragonji, Mirni in Raši, ob Neretvi, Morači, Drini in Moravi, ob Vardarji, Marici in Dunaji, ob severnej Moravi, Labi in Voltavi, ob Visli, Njemenu, Nevi, Onegi, Pečori, Prutu, Dnestru, Dnepru, Volgi in Uralu:

a) *v minolem času*: dovršnim, nedovršnim in ponavljavnim glagolom s pomožnim glagolom: *biti*, np. „tice so priletele od juga, kosci so kosili v Logu, ovčarji so lani paševali ovce na Gaberku;“

b) *v sedanjem času*: nedovršnim glagolom n. pr. „tice lete od juga, kosci kose v Logu, ovčarji pasô ovce na Gaberku, ta hiša biva pometana;“

c) *v bodočem času*: ali dovršnim glagolom brezi pomožnega glagola: *biti*, ali pa nedovršnim glagolom s pomožnim glagolom: *biti*, na priklad: „tice prilete od juga. v četrtek pokose kosci Lanišče, v petek otre-mo lan in konoplje, v sredo storimo obljubo na svetej Gori, v torek in sredo bodo ko-sili kosci v Laniščah, v četrtek bodo pasli ovčarji na Gaberku.“ — *Vsak drugi vpo-trebljanja način divnega našega glagola je ne-naraven in sploh zoperen slovanskemu duhu.*

Zoper to grešimo pa dan na dan zvlasti na trojen način in sicer:

a) v prvič grešimo s tem, da nam pre-gostokrat rabi za minoli čas tako zvani praesens historicum. Nečô sicer tajiti, da nam ne služi dovršni in nedovršni glagol po grškem, latinskem in nemškem vzgledu v sedanjem času na mestu v minolem, tedaj, kedar smo kako minolo dogodbo v sedanjost pomaknoli, saj je n. p. uže Vodnik pisal: „dolgo smo imeli lepo vreme, na enkrat nam oblak ne-

bo skrije, blisk od vseh strani šviga, morje se peni, velikim trdom ladijo v zavetje priveslamo“, — a ves čiharni prosti slovanski svet ne govori tako, njemu je tako zvani praesens historicum in zvlasti oni, skovrličeni in spleteničeni dovršnim glagolom, deveta briga, ker ga prav nič ne potrebuje.

Da je temu tako, in da bomo videli in slišali, kako pripovedujô vsi Slovani minole prigodbe, evo, kako slove n. pr. 1. poglavje blagovesti sv. Luke od 11. do 13. vrste :

α) v češčini: „Tedy ukázal se jemu (Zachariaši) anděl Paně, stoje na pravé straně oltáře zapálu :

A užřev jej Zachariaš, zstrašil se, a bázeň připadla na něj.

I řekl jemu anděl : Neboj se Zachariaši, neboť jest uslyšana modlitba tvá, a Alžbeta manželka tvá porodi tobě syna, a nazůveš jméno jeho*) Jan.“

*) Zaradi vseslovanske vzajemnosti bilo bi jako želeti.

α) da bi pisali Čehi svoj *h* navadnim *g*, svoj *ch* pa navadnim *h*, na priklad : Boga otca, na mestu : Boha otca, hodec (pešec) na mestu : chodec i. t. d.

β) da bi Poljaki nerodni svoj neslovanski alfabet zamenjali kirilicoj, ali vsaj gusiticoj.

β) *v ruščini*: „Togda *javilsja* emu (Zaharii) Angel Gospodenj, stoja po pravuju storonu žertvenika kadiljnago.

Zaharija, *uvidiev* ego, *smutilsja*, i strah napal na nego.

Angel že *skazal* emu: ne bojsja, Zaharija; ibo uslyšana molítva tvoja, i žena tvoja Elizaveta rodit tebie syna, i narečeš emu imja: Ivann“.

γ) *v poljščini*: „I *ukazal* mu sie Anioł Panski, stoją po pravej stronie oltarza kadzenia.

I *zatrwožil* sie Zacharyasz ujrzawszy, i przypadla nań bojazń.

I *rzekl* do niego Anioł: Niebój sie Zacharyaszu, bo jest wysłuchana prośba twoja: a žena twa Elżbieta urodzi tobie syna, i nazowiesz imię jego Jan.“

Lužiškim Srbom na Pruskem in Saksonschem, Srbom na slovanskem jugu in Bolgarjem, ki so še občuvali staroslovenski prekrasni avrist, kakor ga imajo po nekatere kraje beneški naši Slovenci, služi divni ta avrist na mestu prefekta.

In slavni naš Küzmicz Stevan, kogar ni premogla nemška kultura, kako je nam

prevedel uže omenjeno mesto blagovesti sv. Luke in druge dogodbe, navedene v novem zakonu? Prevedel jih je in sicer, kakor ni pri njem inace možno, po svojstvu slovanškega duha, namreč s perfektom. Čujmo i njega; — nate ga:

„*Skazal* se je pa njemu angel Gospodnov stoječi z desne strani oltara dišečega aldova.

I *zburkal* se je Zakariaš vidoči angela i strah je spadno na njega.

Erko je pa njemu Angel: neboj se Zakariaš, ar je poslühnjena molitev tvoja, i žena tvoja Ožebet porodi sina tebi i zvao boš ime njegovo Ivan.“

Sedaj pa blagovoli primerjati, dragi prijatelj, z divnim tem Küzmičevim prevodom, iste blagovesti prevod v tako zvanéj karantanskej slovenščini, ki slove:

Prikaže pa se mu angel Gospodov *stoječ* na desnej strani kadilnega oltarja.

In Zaharija se *ustraši*, ko ga *zagleda* in groza ga *obide*.

Angel pa mu *reče*: Ne boj se, Zaharija! kajti uslišana je molitev tvoja, in žena tvoja Elizabeta ti *bo porodila* sina, in imenuj ime njegovo Janez“ — in povej mi, ne objema

te li nekaka tesnoba, ko bereš to blagovest v zapadnej slovenščini, po nemščini skopljíčenej nenaravnim sedanjim minolnikom, in ne polje ti li od radosti in miline srce, ko jo bereš v slovanskej Küzmičevej panouskej slovenščini?

Da se prepričaš, dragi prijatelj! še bolj, kako pripovedujô drugi Slovani minola dejanja, evo ti samo dva primera in sicer:

a) iz ruske knjige: „Kratkie očerki ruskoj istorii“ od D. Ilovajskega, na 393. strani: „Soveršiv etot Suvorovskij perehod črez Balkany, Ruskie byli vstriečeny glavnoju armiej Sulejman-paši, kotoruju razbili i razsiejali. V to že vremja general Skobelov 2—j izpod Plevny (poslie eja padenija) javilsja na pomošč generalu Radeckomu; oni razbili tureckoe vojsko, stojavšee perez Šipkoj, i zabrali ego v plien. Soprotivlenje Turok bylo slomleno. Ruskie zanjali Adrianopolj i podstupili k samomu Kostantinopolju“.

b) iz česke knjige: „Dějepis rakausky“ od Vaclava Vladivoja Tomka, na 455. strani: „Soliman razdelil v den po teto bitvě (u Muhače) vojsko své na několik oddílů k plenění země, zabíjeni a jímání lidi do

otroctvi. Tak přitahl až k Budinu. Obyvatele města zachránili se skoro vesměs útekem; i kralovna Marie odebrala se s dvorem svým ve spěhu do Břet slavy. Soliman však, přešed přes Dunaj do Peště, vrátil se po druhé strane řeky rovněž s pálením a laupením ke Bělehradu. Zapolsky uhnul se před ním od Segedina stranau. Turci podržali v moci sve Petrovaradin se Sremem a celau části Slavonie až proti Osěku.“

Prebiral, prebral sem obojne te bukve, pazljivo sem iskal, ne bi li kde naletel na kak praesens historicum, ali ves moj trud bil je zaman, o njem, o tem sedanjem minolniku namreč, nima pa nima v njiju ne duha ne sluha.

Taka ruščina in taka češčina biva dostopna ne samo nam, nego tudi vsem drugim Slovanom. Pišimo i mi tako slovansko slovenščino, le tako se bomo razumno bližali drugim slovanskim narečjem, in umeli nas bodo ne samo naši rojaki, nego tudi drugi Slovani.

Se ve da, dokler se bo mogla še vporabljati pri nas nesmrtnega našega Frana Prešernega puščica :

„Gorjancev naših jezik poptujč'vavši,
Ši kriv, da kolne kmet molitve bravši“,

dokler ne prouči sleherni naš književnik prav do korena svojega narodnega jezika in predno je prijel rokoj za pero pisateljsko, ne prebere vsaj kake slovanske knjige, bodi srbske, poljske ali ruske, — pisali bomo vedno tako slovenščino, kakoršne ravno ne bi smeli pisati, n. pr. „Učenec — misijonar. Misijonar Severen piše o nekem 15 letnem dečku, kateremu je njegov poganski oče prepovedal krščansko šolo. Deček pa *pobegne* iz očetove hiše in *pribeži* v šolo, kjer *ostane* do počitnic. Pater Severen *odlaga* njegov krst, ker je bila vsa njegova rodbina še ne- verna. V počitnicah naj bi se pokazalo, ali *bo* mladenič tudi v družbi *ostal* stanovit, ali ne. Deček v očetovi hiši tako navdušeno *oznanja* vero Križanega, da *preobrne* očeta in mater in *dvoje* oženjenih svojih bratov na sveto vero. Otroku so kar oči žarele veselja, ko *prinese* misijonarju veselo poročilo, kak uspeh je imela njegova pridiga“. — Taka slovenščina, ki ni slovenska, ne prodre nikdar v priprosti naš narod, ona zagraja pot do priprostega našega naroda, kakor jo zaklepa priprostemu svojemu narodu hrvaška knjiga, ker so hrvaški pisatelji zavrgši v

svojo in svojega naroda nesrečo kratki svoj slovanski rodivnik množine in druge svoje slovanske končnice v sklanjanji samostavnikov, poprijeli se ne samo pretirane fonetike, n. pr. „biće“ za „bitje“, za „biti će“, za „biće“ in za „bičje“, nego i družih neobčeslovanskih končnic, zvlasti onih na *ima*, *ama*, — in ker pišô vsled tega tako, da jih i čakavci (pravi pravcati Hrvati) i kajkavci jako težko razumeti mogô.

Kaj je napotilo g. pisca, da je napisal navedeno pripovedko o dečku misijonarji golim sedanjim minolnikom, ne ve gotovo ni on sam ne, a vendar mu je bilo, da si pripoveduje priprosti naš narod vse take povestice priprostim jednostavnim minolnikom, n. pr. „Veter i dobra devojka. Išla je devojka jagod brat. Onda je veter jako puhal. Onda ju je sestál veter i rekel joj je: „Čuješ, devojka, je li tebi kaj zima?“ — „Je je.“ Onda je rekel veter: „Dej mi košaricu! ja ti jagod nabere.“ Onda je taj veter donesl jagod, pak ji je rekel: „Sad idi doma, ali naj toga razvezati, dok doma ne dojdeš!“ Devojka se vetru zafalila i odišla dimo. Onda je rekla devojka ta: „Vidiš, mama,

kuliko sem jagod nabrala!“ i razvezala je košaricu. A mesto jagod bili su sami zlati. Tak je: ki je dober, saki mu je dober; ki je zločest, saki mu je zločest.“

Letos začelo je izdavat i slavno društvo sv. Mohorja v Celovci zgodbe svetega pisma iz peresa neutrudnega našega pisatelja, g. Frana dr. Lampeta. Kako lepo, kako vzvišeno zveni v prekrasnej tej knjigi naša slovenščina, dokler je pisana v slovanskem slogu, n. pr. „V začetku je Bog *ustvaril* nebo in zemljo. Zemlja pa je *bila* pusta in prazna, in tema je *bila* nad brezdnom, in Duh božji se je *razprostiral* nad vodar

In *rekel* je Bog: Bodi svetloba. In bila je svetloba. In Bog je *videl* svetlobo, da je dobra; in *ločil* je svetlobo od teme. In je *imenoval* svetlobo dan in temo noč; in *bil* je večer in bilo je jutro, prvi dan.

Rekel je tudi Bog: Bodi trdina sredi vodâ in loči vode od vode. In Bog je *storil* trdino in *ločil* je vode, ki so *bile* nad trdino. In *zgodilo se* je tako. *Imenoval* pa je Bog trdino nebo; in *bil* je večer in bilo je jutro, drugi dan.“ —

To bi ti bila knjiga, da je spisana vsa

v tem slogu, a žalibog! z lepe te višine padel je kmalu gosp. pisatelj v podedovane kranjske svoje grehe, v katerih mu se čredi minolnik se sedanjikom tako neokretno, kakor se je čredila dolga vrsta krilatcev božjih po lestvicah, ki jih je videl v snu očak Jakob, Izakov sin. — Evo ti, dragi prijatelj i tega nevšečnega dokaza:

„*Poslal* je torej Gospod Bog Adamu trdno spanje; ko je bil pa *zaspal*, *vzame* jedno izmed njegovih reber in *napolni* z mesom njegovo mesto. In Gospod Bog je iz rebra, katero *je bil vzel* iz Adama, *narredil* ženo in jo *privedel* k Adamu. In *reče* Adam: To je sedaj kost iz mojih kosti in meso iz mojega mesa: imenovala se bo možinja, ker je vzeta iz moža. Zaradi tega *bo zapustil* človek očeta in mater in se držal svoje žene in bodeta dva v enem mesu.“

Škoda, zares nenadomestna je škoda, da se ni držal preosveščeni gospod pisatelj dosledno prvotne svoje pisave povsod in nadam se, da se v bodočih snopičih povse otrese nedomače te primesi.

b) v drugič grešimo s tem, da nam rabi dovršnik na mestu nedovršnika v izra-

žanje sedanjega časa. Vse slovanske slov-nice, ne izimši ni slovenskih, uče, da dovršni glagoli nimajo in nimajo sedanjega časa in da izražajo po svojem pomenu le bodoče stanje in dejanje. Tako je pisal uže nepozabni naš Anton Janežić: „Dovršni glagoli nam služe v minolosti in prihodnosti, za pravo sedanjost nam rabe le nedovršniki“. Enako pravi vsaka ruska slovnica, namenjena najnižjim razredom narodnih šol: „Vremja nastojaščee (sedanje) byvaet toljko (samó) v tieh glagolah, kotori imiejut vremja buduščee nesoveršenoje. No esli (ako) v glagolie est buduščee soveršenoje vremja, on nastojaščago vremeni ne imieet“. — In vendarle trude se naši književnici v potu svojega obraza vvajanjem dovršnika v izražanje sedanjosti, kar je uže samo po sebi proti naravi dovršnega glagola in proti govoru priprostega slovanskega naroda, bodi on katerega koli plemena. Tega greha polne so vse naše knjige in zlasti mrgole isti po naših molitvenikih kakor osci v kalužah. Tako pišemo n. pr.: „Te pesmi posvetil je pesnik Ljubljani, kar nam *pove* prva pesem. Strogo izvedene epike ne *najdemo* v pričujoči zbirki.

— Mi *priznamo*, da smo veliki grešniki in *obljubimo*, da se *bomo poboljšali*“ i. t. d. i. t. d. do neskončnosti. Pravi Sloven, komur ni še uho izslovenelo, povedal bi to tako-le: „Te pesmi posvetil je pesnik Ljubljani, kar nam *pravi* prva pesem. Strogo izvedene epike ne *nahajamo* (ali pa : nismo našli) v priču-joči zbirki.“ — Mi *priznavamo*, da smo veliki grešniki in *obljubujemo* (*obetamo*), da se *poboljšamo*“, — kajti on bi prevedel poslednja dva stavka, kakor sta zgore navedena in kakor sta bila v Ljubljani izgovorjena, v nemščino tako-le: „wir werden anerkennen, dass wir grosse sündler sind und wir werden versprechen, uns zu bessern. — Et nunc erudimini vsi naši p. n. književnici in zvlasti naši gg. duhovniki, sodniki, odvetniki, beležniki in drugi pravdovedi, ki pišô na pr. „*odpovem* se hudiču in njegovemu napuhu, toženec *prizna*, da je dolžan tožitelju vtoženih sto goldinarjev in se *obveže*, da mu jih plača v dveh mesecih, — dolžnik *zastavi* upniku svojo nepremičnino za njegovo terjatev v znesku sto goldinarjev, — Peter Petrović *proda* Pavlu Pavloviću svoje zemljišče, nahodeče se v zemljiščnici za davčno občino

Ajdovsko v zemljeknjižnem uložku št. 100 za dogovorjenih 100 goldinarjev in Pavel Pavlović *kupi* to zemljišče za dogovorjenih sto goldinarjev, — c. kr. okrajno sodišče *dovoli* vknjiženje zastavne pravice za terjatev Stanka Stankovića v znesku sto goldinarjev, — c. kr. zemljeknjižni ured *vknjiži* lastninsko pravico na drugo zemljeknjižno telo za Vladka Vladkovića“ i. t. d., — do kakih ljutih pravnih sporov ne privedo lahko svojih klientov krivoj raboj našega glagola, ako ne bodo v takih slučajih vpotrebljali *ali* nedovršnega glagola v sedanjosti, *ali* pa dovršnega glagola v minolosti?

c) v tretjič grešimo pa s tem, in ta je poleg onega ad b) najkosmatejši naš greh, da nam rabi v izražanje bodočega dejanja:

a) ali nedovršnik brez pomožnega glagola: *biti*,

β) ali pa dovršnik s pomožnim glagolom: *biti*.

Uže nepozabni naš Anton Janežić je učil in pisal: „nedovršnikov ne smemo rabiti, kakor je to v nemščini dopuščeno, v določnem naklonu sedanjega časa, če je ta prihodnjega pomena; napačno bi torej bilo

nemški stavek: „heute abends schreibe ich dem bruder, morgen aber besuche ich ihn selbst“ — sloveniti: „drevi *pišem* bratu, jutri *grem* pa sam do njega“ — na mesto pravega: „drevi *bom pisal* bratu, jutri pa *pojdem* sam do njega“, — a dasi je njegova slovnica v tretjem vidanji prišla v dežel uže pred tridesetimi leti, bereš še dan na dan, v vsakej naši knjigi, bila ona iz starejše, ali novejše dobe, (izimši vse hvale dostojni Andrej Marušičev „Veliki teden“, ki je boljši od vseh naših molitvenikov, kar jih je koli zagledalo beli dan od Primož Trubarjevih do denašnjih dni), in v vseh naših časnikih, (izimši uže navedene) nedovršni glagol v sedanjiku brezi pomožnega glagola: *biti*, dasi ima bodoči pomen n. pr. bodoči mesec *se vrši* (na mestu: *se bo vršila*) glavna razprava, v nedeljo plešemo (na mestu: *bomo plesali*) na Opčinah, drugi teden *kosimo* (na mestu: *bomo kosili*) v Laniščah i. t. d. Skrajni čas je uže, da se osvobodimo tujepasne te nametnice!

Uže je bilo omenjeno, da uče vsi slovanski jezikoslovci, da dovršni glagoli nimajo in nimajo sedanjega časa, da izražajo po svojej

naravi le bodoče stanje ali dejanje in da ne potrebujô v izražanje prihodnjika nikjer, nikdar in nikoli pomožnega glagola: *biti*, — in vendarle je naše grešenje zoper to slovensko in občo slovansko resnico tako veliko, po nemškem vplivu v nas tako vcepljeno, da sta se ga celo izvrstna znalca našega jezika, Fran Cegnar in Fran Levstik povse otresla komaj v poslednjih letih svojega življenja. V tem oziru greše še dan danes skoro vsi naši književniki in zvlasti vsi naši časniki, razen uže navedenih, vsi kvare nam dan na dan nevsmiljeno krepkožilasti naš jezik in na mestu, da bi nas približevali drugim slovanskim plemenom, oddaljujejo nas ne samo od njih, nego celó od priprostega našega naroda.

I povedi mi, dragi prijatelj, ki si živel med priprostim našim narodom po Primorskem in Notranjskem, ne napolni li se ti srce togoj in čemerom in ne zgrabi li te srd ino jeza, ko si naletel v knjigi, priprostemu našemu narodu namenjenej, na pr. na tako le pisarjenje: „Tega človeka *bom* pa kakemu duhu *izročil*, (na mestu: *izročim* pa i. t. d.), da ga *bo* v Damask nazaj *odnesel*,

(na mestu: da ga odnese). Piškur pa *reče* (na mestu: je rekel) na to: Tega jaz ne *dopustim* (na mestu: dopuščam). Če ga že nočete umoriti, pa tudi na njegov dom ga ne smete nesti, ker tam ga *bo* moja ljubljena Meglaja lahko *našla* (na mestu: najde) in se zopet ž njim *združila* (na mestu: združi). Vrzimo ga v morje, če mu Bog *pomaga* (na mestu: če mu bo Bog pomagal, ali pa: če mu Bog pomore), se *bo rešil* (na mestu: se reši), če ne, naj pogine. Če nam *bo* pa Meglaja z vojsko *zagrozila* (na mestu: zagrozi), jej *bomo rekli* (na mestu: porečemo), da je zbežal, pa ne vemo, kam“, — ali pa na tako-le: „Glasilo madjarske duhovščine *oznani* (na mestu: oznanja), da se *bodo sešli* (na mestu: snidô) ogerski škofje na konferenco, čem se *bo* novo ministerstvo *izjavilo* (na mestu: čem se izjavi) o svôjih namerah glede perečih cerkveno-političnih vprašanj. Najbrž *bodo izdali* (na mestu: izdadô) vku-pen pastirski list ter *sklicali* (na mestu: skličô) v varovanje rimsko-katoliških interesov provincialno sinodo; če *bo* pa vlada to *za-prečila* (na mestu: če pa vlada to zapreči) okrajne shode, na katere *bodo povabili* (na mestu: povabe) tudi lajike.“

Temu nasproti blagovoli, dragi prijatelj poslušati nekaj slučajev iz naše in iz književnosti drugih slovanskih plemen, da se še bolj prepričaš o resničnosti mojih besed. Tako slove na pr. 1. poglavje blagovesti sv. Luke, 35. vrsta :

a) *v ogerskej slovenščini*: „Duh sveti *pride* na tebe i moč toga Višnjega te *obsenća*; záto i to porodjeno sveto se zvalo bode Sin božji“. — V istem Primož Trubarji imamo na tem mestu: „sveti duh *pride* v te, ino ta moč tebe *obsenči*“, v najnovejšem prevodu sv. pisma, v času „napredka“ pa: „Sveti duh *bo prišel* na te, in moč najvišjega te *bo obsenčila*; za to se bo sveto, ki se *bo rodilo* iz tebe, imenovalo sin božji.“

b) *v staroslovenščini*: „Duh svätij *najdet* na tä, i sila Vyšniago *osienit* tä: tiemže i raždaemoe sväto, *narečetsä* syn božij“.

b) *v ruščini*: „Duh svjatyj *najdet* na tebjä, i sila Vsevyšnjago *osienit* tebjä; posemu i raždaemoe Svjatoe *narečetsja* Synom Božiim“.

c) *v bolgarščini*: „Duh svjatij že *dojde* vbrhu ti, i sila na Vyšnjago ti *osieni*; za

tova i svjato to, koe to sja raždi od tebe, Syn Božij sja *nareče*“.

d) v češčini: „Duch svaty *sstoupi* v tě, a moc Najvyššího *zastíni* tobě; a protož i to, ož se z tebe svateho *narodí*, slouti bude Syn Boží.“

e) v poljščini: „Duch święty *zstąpi* na cie, a moc najwyższego *zaćmi* tobie; przetoż i co sie z ciebie *narodzi* święte, będzie nazwano synem Bożym“.*)

*) Evo, kako pristopen bi bil lepí poljski jezik vsem drugim Slovanom, ako bi Poljaki, znebivši se nespretné svoje latinice, pisali ga kirilicoj, na pr. „Духъ свѣтѣй стѣпи на тѣ, а моцъ найвыжшего зацьми тобѣ; прѣтожь и цо съ зъ тѣбѣ народи свѣате, бѣде названо сынемъ Божымъ“.

Isto tako bila bi i naša slovenščina pristopnejša drugim Slovanom, ako bi se poprijeli naši književnici oblik, gore navedenih pod A) in ako bi zamenjali v pisavi še globoki svoj „ô“ (ж) z dolgim „u“, kakor ga govori ogromna večina vseh Slovanov. To se zgoditem leže, *ker* se čuje sploh na Slovenskem globoki ta „ô“ više kot „u“, nego kot „o“, saj bi rekel n. pr. vsak Slovenec, rojeni in vzgojeni na Malem Štajerji, na Dolenjskem, Notranjskem, Primorskem, ali na Beneškem: „gledam lepu njivu, vkupil sem molznu kravu, prodal sem kosorogu kozu“ i. t. d., *ker* vlada ta „u“ na mestu „ô“ kaj ponosno v vsej tako zvanej kajkavskej književnosti, ki je vsakakor bolj naša, nego hrvaška in *ker* pišemo še dan danes večkrat „u“ na mestu globokega „o“, n. pr. *minulost*, *maša* je *minula*, *tuga* (der kummer), *muka* (die qual),

Kakor v drugih, tako poje na pr. naš narod v prastarej svojej pesmi „Stoji, stoji tam lipica“ :

„Če perje mi *populite*,
Živenja mi ne *vzemete* ;
Jaz perje novo spet *vdobim*,
V zeleni gozdec spet *sfrlim*“ ; —

torej, kakor je naravno, z dovršnikom brezi pomožnega glagola *biti*, kajti tako znanega „*bomkanja*“ (vpotrebljanja pomožnega glagola *biti* z dovršnikom v izražanje bodočnosti) je tukaj isto tako malo trebé, kakor je malo trebé v srbščini uho žalečega „*dakanja*“, na pr. „poću (poći ću), *da radim*“, v hrvaščini pa neprijetnega „*ćukanja*“, na pr. „ću poći raditi“, na mestu: „podjem raditi“.

Istotako pišô uže nekateri naši pisatelji kakor govori v obče ves slovanski narod in kakor pišô drugi slovanski književniki, na primer:

Fran Cegnar v „Viljelm Tellu“ :

„Do njega čem, mladencev dvajset *zberem*,
Ki čutijo, kar čutim jaz, in ž njimi
Grad *razvalim* njegov. *Skličem* sam
Pastirje vrle na planinskih rižah,
Dogodbo strašno jim *oznanim* tam
Pod milim nebom“ i. t. d.

mučenec, mučenica, mučilnica, murava (das dunkel-grüne raygras), grudi (pectusculum), nuna (iz nonna), nanec (iz nonnus) zvuk itd.. na mestu : „minôlost, tôga, môka, môrava, grôdi, zvôk“ i. t. d.

Jenko v pesmi „Trije jezdecí“ :

„Spominu *izpijem* vince sladko,
Veselju, ki bilo je, več ga ne bo
In miru, ki *pride* mi, ko *polože*
Hladeči zemlji v naročaj srce.
Bog daj, dekle, ti stotero sreč;
Saj kmalu *poneha* srce mlado“ i. t. d.

Fran Levstik v „Turkovej prisegi“ :

„Zdaj *pojdemo* na Dunaj, krščanski svet krotit,
Česarski grad preslavni do gladkih tal drobit!
Ko z mojim gnevom bode cesarski grad končan,
Pod našo silo *pade* bogata nemška stran.
Kedar se zopet *vrnem* v to zemljo zmagovit“ i. t. d.

Šimen Gregorčič v „Romarici“ :

„Na grobu tem se *naselim*,
Grob meni ni strašán,
Skrbno okrog ga *ogradim*,
Da več ne bo teptan“ i. t. d.

Josip Jurčič v „Tugomeru“ :

„Uže mi doba se razkriva v duhu,
Jaz ne *učakam* je, a vnuci naši,
Do koder zdaj sedi slovensko pleme,
Vzrastó iz golih tal gradovi nemški
V krajini novej zemlje braniborske,
Zaščitni kremelj rimskemu cesarstvu,
Ki meje pretesné do tod *pomakne*
Glasé da nosi med pogane vero,
Katera bode mu izgovor moder,
Da mečem, ognjem, ako ni drugače,
Razprostre dolga krila po slovenstvu.“ i. t. d.

Anton vitez Klodič v blagolepotnem „Materinem blagoslovu“ :

„Kar obečala sem pred Bogóm ti, *storim*,
Le bodi Peter brez skrbi. Srce zvesto
Ohranim ti, dokledar bode bilo mi.“ i. t. d.

in kakor v Lermontu, Puškinu, Turgenjevu, Gogolu, Dostojevskem, Tolstem, Mickieviči, Kraševskem, Kolarji, Jablonskem, Kurelci in drugih književnih gorostasih, zastonj boš iskal v uzornem tem delci dovršnika s pomožnikom *biti* v izražanje bodočnosti.

Fran Zakrajšek v „Primorskej straži“ :

„Ne upaj več, naš srd ne *mine*
Ne *klone* roka nam, Taljan;
Prej Alpe tvoje, Apenine
Ti *zmakne* sever hrupno v stran.
Za Boga Vlah, prej zemlja *poči*,
No Soče vodo ti boš pil“ i. t. d.

Josip Stritar v „Raji“ :

„Leta teko, zaželeni dan,
Dan osvete *napoči*;
Ti junak, z junaki obdan,
Bratom *prineseš* pomoči,
Ko moj sokol ti *priletiš*
V Ercegovino gorato,
Dvigne se Raja: za častni križ
In za svobodo zlato“ i. t. d.

Anton Aškerc v „Starej pravdi“ :

„Ko *zmanemo* Turke krščanske,
Slovenci se *združimo* vsi,
Takrat si *izvolimo* kralja, . . .
No, kralj naš, — brat Gubec boš ti!“ i. t. d.

Ivan Vesel (Koseski) v „Devici Orleanskej“ :

„Naj ognja žar popali nam stališe,
Sovražni konj naj žito potepta,
Prihodnja spomlad novo cvetje *da*,
In *dvignejo* se urno nove hiše“ i. t. d.

Fran Prešeren v „Neiztrohnenem srci“ :
„Srce mu mi odprimo, pod nebam naj leži,
Da *prejde* dan denašnji, da prva noč *zbeži*,
Da *vstane* drugo solnce, *p ipelje* beli dan,
Spet zajtra ga poglejmo, ko *mine* zor hladan“ itd.

Valentin Vodnik v „Dies irae“ :

„Kedar *pride* sodnik zvesti . . .
Takrat duša kaj *poreče*,
Kam sirota se *zateče*,
Ko pravične srce peče?“ i. t. d.

Toma Mikloušič v „Huti pri Savi“ :

„Ja znam, da se ne *zmrznemo*, dok vsega
ne *pregledamo*, pak čez čas budemo ovde.
Kada moj muž *dojde*, onda si *sedemo* pak se
budemo spominali, dok tam oni pri nas budu“,
i. t. d. kakor pišo vsi drugi, tako zvani
kajkavski pisci ;

Vuk Stefanović Karadžić v „odgovor na
laži i opadanje“ : „Čestiti care, molim te,
da se meni i drugu mome donese zdjela
mlijeka i svakomu po jedan simit i kašika,
pak kad se u tvome zdravju *najedemo*, onda
ćemo se siti i veseli nadgovarati i nadmu-
drivati“ i. t. d.

Fran Kurelac v „Fluminensia“ : „ono
drugo delovanje, bude li zdravlja u svoje
vrieme, na vidik *iznesu* (iznesem). Čim tumač
na svietlo izidje, odmah se *poprimlju* (po-
primem) Držića i Barakovića, koj takodjer

od davna ur je prepisan“. i. t. d. -- in takega načina pisanja so vse polne stare hrvaške (čakavske) knjige.

Česka politika v pesmi „do Chikaga“ :
„Nastane doba za věků pozdnih
Ve kterež moře pevniny pouta uvolní
Země odkryje se širà,
Nove pak objeví se kraje,
Nebude světa koncem již Thule i. t. d.

Adam Mickiewicz v „Switezianki“ :
„Nie tobie igrać przez srebrne lonie
Lub nurkiem pluskać w głąb jasną ;
Surowa ziemia ciało pochłonie,
Oczy twe zwirem zagasną“ i. t. d.

Aleks. Serg. Puškin v „Pultavi“ :

„Ja poščažu tvoju obitelj,
Temnicu dočeri moej ;
Ty ne istlieeš sredj požara,
Ty ne izdohneš ot udara
Kazačjej sabli. Niet zlodiej,
V rukah Moskovskih palačej . . .
Ty prokljaneš i denj, i čas,
Kogda ty doč krestil u nas“ i. t. d.

A. S. Homjakov v „Orlu“ :

„Pridet ih čas! Okriepnut kryla,
Mladyja kogti podrastut,
Vskričat orly, — i ciep nasilja
Želieznim kljuvom razkljajut“ i. t. d.

Tako, dragi prijatelj! odmevali so nedovršniki v obliki sedanjosti, no v pomenu bodočnosti od Urala do morij uže tisoč in tisoč

let, tako se glase i dan danes v stointrideset milionnem slovanskem našem narodu na neizmerimem prostoru od italijanskih ravnin do Severnega ledovitega in do Vstočnega (tihega) okeanov in od ondod do Altajskih gor in tako bodo zveneli in grmeli še na tisoče in tisoče let usque ad consumationem humani generis.

Uže nekaj let rabi nam v knjižnej slovenščini prepogostoma pridevni deležnik na: *oč* in *eč*, na mestu prislovnega na: *aje*, *uje* in *e* in dozdeva se mi, da se je vtihotapila ta raba k nam iz hrvaščine ki je izgubila prislovni stari svoj deležnik po tako zvanem „ilirskem pokretu“. Res je sicer, da nam služi pridevni deležnik ne samo *kot prilastek*, na pr. „Krdelo leteče seda v valove bežeče, — k malu bo dež, ker zaprla se je bodeča moja neža, — njegov prst kaže pot deročim rekam“ i. t. d. in *kot prilastek* v okrajšanih stavkih, na pr. „vsliši glase, k tebi vpijoče, — dim se bliža dolinam, pokojno živelim,“ i. t. d., nego tudi *kot dopovedek*, na pr. „gospod je odprl svoja usta rekoč, — gospa pa pravi govoreč“ i. t. d., — ali njegova raba na mestu prislovnega deležnika je le izjema,

vsem drugim Slovanom, izimši Srbe in Hrvat, neznana, in vrh tega je *rekoč* nepravilna oblika, ker dovršniki ne stvarjajo deležnika v sedanjem času; na mestu pridevnega deležnika: *govoreč*, bi pa dokaj pristojnejše stal ali prislovni deležnik: *govoré*, ali pa tretja osoba jednine: *govori*.

Ni dolgo temu nazaj, obretel sem nekde divomasleno to-le povitico: „Kaj? — *zine* (menda: *zevne*, na mestu: *zinola*, menda: *zevnola* je) kakor riba *cela* (menda: vsa) *čeljad* (? ! menda: družina, deca) *stikajoč* (na mestu: *stičé*, ali pa: *stičēčki*) glave kakor rogata žival in *upirajoč* (na mestu: *upiraje*) nekoliko časa, *mučēč* se (na mestu: *mučē* se, ali pa: *mučēča* se), oči v tretjega suhca“. — Kogar ne zbode do živa koderčljivo tako pisarjenje, pridevnimi deležniki neumestno preobloženo, on ni nikdar živel med priprostim našim narodom na vladanji, in prepričan sem, da ga ne najdemo še resnega književnika, ki bi mogel zagovarjati in posnemati mestno tako krezobo slovenščino.

Istotako ne bode pravilna in ob to posnemanja dostojna na pr. taka le pisava: „Groga pripovedajoč je zakričal“, — ali pa:

„Pridržujoč si, kakor smo namignili, da bomo izjavili svoje mnenje o tem delu“, kajti po grgarskem mojem načinu govorjenja slovel bi prvi stavek ovako: „Groga, pripovedaje (ali pripovedujé) je zakričal“, ali pa: „Groga, pripovedajoči pripovesti je zakričal“, ali pa: „Povesti pripovedajoči Groga je zakričal“, -- drugi pa nastopno: „Pridržujé (odnosno: pridrževaje) si, da izjavimo svoje menenje o tem delu“, ali pa: „pridržavši si, da izjavimo svoje mnenje o tem delu.“

Tako govori še naš narod, na kolikor je ohranil deležnike, tako govore še vsi drugi Slovani, razen srbskih in hrvaških književnikov, in ne bi nikakor ne škodilo, ako bi hodili tudi mi v tem oziru za obče-slovanskim govorom.

Ponavljavni glagoli, rekše taki, ki označuje večkratno vršitev kakega dejanja v minolosti, ne mogo imeti po naravi svoje ne sedanjega, ne bodočega časa in mogo toga radi služiti samo v minolem času. Sem spada velika čreda glagolov, živočih zvlasti po Notranjskem, v Brkinih in med Brežani, ki se odlikujô končnicoj: *evati*, na pr. „bruševati, koševati, grabljevati, nosevati, slonevati,

paševati, vozevati“ i. t. d. in zares nikogar nisem še slišal, da bi bil rekel, na pr. „letos paševamo ovce na Gaberku, danes koševamo v Laniščah, v sredo bomo bruševali kose in grabljevali seno“, kajti v narodu slišal boš te stavke le tako: „lani smo paševali ovce na Gaberku, po letu smo koševali v Laniščah, spomladi smo bruševali kose in grabljevali seno, — letos pasemo ovce na Gaberki, danes kosimo v Laniščah, v sredo bomo brusili kose in grabili seno.“ — Tako in ne inako služe taki glagoli tudi v ruščini in poljščini.

C.

Povedavši o našem glagolu ono, kar mi je najbolj ležalo na srci, hočo še nekaj omeniti o skladanji naših besed. V tem oziru ponavljajo se še dan denes vsi oni grehi, o katerih je govoril kaj jasno nastavnik naš Fran Levstik, prezgoda v Bogu počivajoči, v epohalnem svojem spisu „Napake slovenskega slovstva“ in ker se skoro ves književniški naš svet tako vede, kakor da ne bi bilo na svetu ni tega, ni družih klasičnih spisov istega našega učitelja, ne mogo, dragi prijatelj! ino, nego udvorno opozoriti te na

vse njegove spise priporočivši ti, da jih vsako leto vsaj dvakrat prebereš in v isto svrho svojim znancem in prijateljem prijaviš.

Slavno in vse hvale dostojno naše društvo „Pravnik“ nadelo si je ogromno nalogo, da ustanovi za vsako juridično nemško besedo odnosen prikladen slovenski izraz. To je Bog i Bog me! lepa naloga, a ob enem je taka, ki se nikdar povse ne izvede; saj je to nemožno, ker hodi jezik nemški svojim potem, naš pa svojim. V tem smo mi srečni in nesrečni, — srečni, da imamo za marsikake neokretne nemške sestavljanke kaj lepe svoje nesestavljene besède, na pr. „sodnica“ za gerichtszimmer, „zbornica“ za versammlungssaal, „davčnica“ za steueramt, „pokladnica“ za depositenamt, „pristojbilnica“ za gebührenbemessungsamt, „čakalnica“ za wartsaal, „konjevnica“ za pferdebahn, „riznica“, za aerarium, „orožnica“ za armamentarium, „ključarica“ za wirtschaftsführerin, „občilo“ za communicationsmittel, „dokaznica“ za „beweisschrift, „dokazilo“ za beweismittel, „dokazovanje“ za beweisführung, „dokazanje“ za erbrachter beweis i. t. d. in da ne potrebujemo zvlasti v poznamenovanje

raznih danj ali davkov samostavnika s prilogom vred, na pr. „zemljiški davek (grundsteuer), hišni davek (haussteuer)“, i. t. d., saj nam služi v to goli samostavnik končnicoj na: *ina*, na pr. „zemljarina“ (grundsteuer), „hišarina“ (haussteuer), „dohodarina“ (einkommensteuer), „potrošarina“ (verzehrungssteuer), „točarina“, (zapfensteuer), „vvozarina“ (einfuhrsteuer), „izvozarina“ (ausfuhrsteuer), „glavarina“ (kopfsteuer). „krvarina“ (blutsteuer), „jajčarina“ (eiersteuer) i. t. d. i. t. d. do brezkončnosti od vsake stvari, — nesrečni smo pa, da moramo nemške sestavljanke ne redkoma sloveniti samostavnikom in prilogom, ali pa jih celó še opisavati, na pr.: „Kolo pri vozu“ za wagenrad, „pero za pisanje“ za schreibfeder, „stvarna pravica“ za realrecht, „mlinski kamen“ za mühlstein, — Peter ist eigenhümer von hundert schafen: „Peter ima sto svojih ovac“. Tako ne imenuje narodna naša pesem ovčarjem sv. Urbana, nego pravi o njem: „Svet Urban je ovčice pasel, lepo je žvižgal, še lepše je pel.“

Gosp. Janko dr. Babnik izvršil je za društvo „Pravnik“ omenjeno nalogo, — ali vsaj eno ali dve leti prezgoda. To njegovo

delo „pravna terminologija“ imenovano, stalo ga je dokaj truda; na njem je on vse hvale in zahvale dostojen, a ne govori o kakej dovršenosti tega dela nikakor ne, saj tako delo se komaj osnuje, a kamo li dovrši v nekoliko mesecih. Smemo je pa smatrati rabljivim rokopisom, ki ga bo trebe za kakih pet ali šest let znova spraviti na vidik po vsestranskem trebljenji in korenem razčiščenji, kajti ni možno, da bi nekateri nestvori, v to delo vsprijeti, položili grajansko pravo. Med take ponesrečence gredé na pr. izrazi :

„gojzдна kvar“ za forstfrevel, ker *kvar* ne znači „*frevel*“, nego „*škodo*“ ;

„zemljepisni pouk“ za geografielehre, kajti *zemljepisni nauk* znači: „die der geografie inne wohnende (eigenthümliche) lehre“, in pisati bi bilo: „nauk o zemljepisu“ ;

„živinski zdravnik“ za vieharzt, kajti „živinski zdravnik“ znači: „viehischer arzt“, ali pa: „der arzt, der selbst ein vieh ist“, na mestu: „zdravnik za živino“, ali pa, naj bode uže, po cerkvenej slovenščini: „živinozdravnik“ ;

„svinjski prevoz“ za schweintransport na mestu: „prevoz svinj“, kajti „svinjski prevoz“ pomenja: „schweinerischer transport“.

„*vinski trgovec*“ za weinhändler na mestu: „*trgovec z vinom*“, ker *vinski trgovec* znači: „*der dem trunke ergebene händler*“, ali pa „*der betrunkene händler*“;

„*vodna pravica*“ za wasserrecht na mestu: „*pravo na vode*“, ali: „*pravo o vodah*“ (il diritto sulle aque, kedar imamo namreč v mislih svod zakonov in določeb o vodah), *pravica na vodo*, ali pa: *pravica do vode*, kajti *vodna pravica* ne znači ino, nego: das dem wasser eigenthümliche recht, *vodena pravica* pa das wässigere recht;

„*gluhonemi zavod*“ za taubstummeninstitut na mestu: „*zavod za gluhoneme*“, ali morebiti celó: „*nemoglušnica*“ (a ne: „*gluhonemica*“, kakor pišô nekateri, kajti „*gluhonemica*“ znači: „*gluhonema ženska oseba*“, a ni: „*gluhonemnica*“ ne, kakor hote drugi, ker stvarjamo besede na: *nica* samo iz pridevnikov na: *en*, na pr. „*hladnica*“ iz: *hladen*, „*sodnica*“ iz: *soden*, „*žitnica*“ iz *žiten* i. t. d., kar pa ni možno pri pridevniku: *nem*, ki stoji kakor odrevenel le v tej obliki, ne da bi je raztezal na: *en*), kajti „*gluhonemi zavod*“ znači le das taubstumme institut;

„*lovska pravica*“ za jagdrecht, na mestu:

„*pr. lova*“, „*pr. na lov*“, ali : „*pravica do lovi*“, kajti „lovskapravica“ znači le das jägerische recht in „das dem schützen auf den auf der jagd erlegten hasen zustehende recht“, slovenil boš : „strelčeva pravica do (ali : na) zajca, ubitega na lovi (lovljó, ali lové)“, ne pa, kakor sem ondan bral v nekej razsodbi : „strelcu na na lovu*) ubitega zajca slišijoča pravica“ ; in ker stoji to isto i glede raznih družih vzrazil, pridevnikom in samostavnikom zloženih, bodi povedano, da pridržimo pa lahko, se ve da cum granu salis, taka in enaka vzrazila, katerim je podelil uže ves narod domače pravice, kakor so, na priklad : „mlinski kamen, hišna gospodinja, kuhinjska sol, tičje gnezdo, poletna noč, jesensko sadje, zimska obleka“ in tisoče družih ;

„*lesni trgovec*“ za holzändler na mestu : *trgovec* z *lesom*, saj znači „lesni trgovec“ der dem holze ali dem walde gehörende, „leseni trgovec“ pa celó der träge händler ;

„*neplačevit*“ za zahlungsunfähig na mestu : „*neplaččžen*“, kakor imamo tudi : „trpežen, (dauerhaft), nadležen (lästig), trebežen (bedürftig), betežen (kränklich)“ i. t. d., saj

*) *Lov*, die jagd je moškega pola, *lov*, der fang pa ženskega.

„plačevit“, „neplačevit“ od *plač*, kakor *ledovit* od *led*, *krčevit* od *krč* i. t. d. pomenja: *weinerlich*, nicht *weinerlich* (*piagnucoloso*);

„izvedenec“ za sachverständiger na mestu: „zvedenec“ ali „veščak“, kajti „izvedenec“ ne znači ino, nego der ausgeführte;

„ranocelnik“ za wundarzt (chirurg) na mestu: „ranocelec“, ali „ranarnik“, ali „vidar“, ker *ranocelnik* znači lek, katerim se rana leči, zdravi ali vida;

„naprednina“ za vorschuss, na mestu: „predplačilo“ ali kaj sličnega, kajti *naprednina*, ako bi sploh ta beseda živela v narodu, bi značila: fortschittsgeld, ali fortschrittsgebühr;

„vgovor“ za einwendung, einspruch, einwurf, kajti *vgovor* (ugovor) znači pri nas *)

*) Primeri istega „Slovenca“ št. 232 od 1894. leta: „ugovorom ogersko ministerstvo ni ovlaščeno preminjati hrvaških imen v madjarska, kajti Hrvaška je politično popolnoma samostalna“, ali istega dnevnika drugo številko: „Ugovor izmed Srbije in Avstrije. Bivši minister Piročanac dal je izjavo, v kterej pravi, da je podvržen oni *ugovor*, ki ga je bral dr. Pacák v delegaciji glede *ugovora* izmed Avstrije in Srbije“.

pri Hrvatih, južnih Srbih in Ruskih: ver-
einbarung, vertrag, tractat, na mestu: „pri-
govor, prerekanje, prekoslovje“. in kakor slu-
čaj zahteva, celó: „upor, odpor, zamet, oči-
tanje, zametiti, zametati, ne gledé, protireči,
protigovoriti, protisloviti, ne ineti na kaj nič
reči, ne smotreti na kaj, braniti se, odvrnoti,
odvrčati, odgovoriti, odgovarjati, upirati se,
protiviti se, prerekati, prekosloviti i. t. d.;

„zadeva“ za angelegenheit, sache, rechts-
sache, na mestu: „stvar, reč, posel, delo“ itd.
kajti „zadeva“ znači le hinderniss, (impedi-
mento), na pr. „sosedov sin zadeva nam se
vsak dan po hiši“;

„dobra vera“ za bona fides, na mestu:
„nezlomišljenost, nezlomišljeno“; „slaba vera“
za mala fides, na mestu: „zlomišljenost, zlo-
mišljeno“, kakor govore še dan denes v Br-
kinih in kakor nahajamo tudi v „imovinskem
zakoniku“ za Črno goro, kajti „vera“ znači
pri nas in pri vseh drugih Slovanih le „ve-
roizpovedanje“, namreč to, kar imenujô Nemci
„glaubensbekenntniss“, Italijani pa „confes-
sione“, ali „religione“. Mi na pr. lahko go-
vorimo in pišemo: „zapadna, rekše latinska,
ali rimsko katoliška vera je dobra, a tudi

vstočna, rekše grško katoliška, ali pravoslavna ni slaba“, — a ne bi smeli na pr. v nobenem pravnem spisu trditi, da se je nahajal Krešimir Krešimirovič v dobrej veri, ko je prodajal Stanku Stankoviču junca za svojega, da si je vedel, da ni njegov; nego govoriti nam bode trebe v tem slučaju, da sta postopala pri tem opraviu Krešimir Krešimirovič zlomišljeno, Stanko Stanković pa nezlomišljeno, ker le ta ni vedel, da ni bil junec prodajalčev;

„*posoditi*“ za darlehen (*mutuum*) in leihen (*commodatum*), in ako ni več vgajala prelepa beseda „*zajem*“ za darlehen, ki še krepko žive med štajerskimi, hrvaškimi in ogerskimi Slovenci, kakor med Srbi, Bolgarji, Poljci in Ruskimi in ki je vladala posebno lepo v staroslovenščini z vsemi možnimi, dostoslovnimi izvedenkami na pr. *zaim mutuum*, *zaimanje mutuat*io, *zaimati* mutuari, *zaimovanje mutuat*io, *zaimovati mutuo accipere*, *zaimoven sumtus*, *zaimodavstvovati mutuum dare*, *zaimodavec creditor*, *zajmodati mutuum dare*, *zaimojetnik debitor*, *zajem mutuum*, *zajemati mutuari*, *zajemnik accipiens, debitor*, *zajeti mutuari* i. t. d., bi se bilo vendarle

lahko dobilo za „*mutuum*“ kako drugo izražanje, nego li posojilo, na pr. „*v dolg dati*“, „*v dolg dajati*“, „*v dolg vzeti*“, „*v dolg jemati*“, kakor govoré še dan danes i Gorjanje na Goriškem i Ruski od ogerskih nižin do vstočno sibirskih višav. Priprostemu narodu po vsem Slovenskem, Hrvaškem, Srbskem, Bolgarskem in celo po Ruskem služi beseda „*dolžnik*“ (dužnik) za debitor in creditor, a pravovedi znali so si pomagati iz te zagate naimenovavši creditorja: „*upnikom*“, „*verovnikom*“ in celó „*dolžiteljem*“ (dužiteljem), kakor beremo v imovinskem zakoniku za Črno goró; in isto tako morali bi mi dobiti za *mutuum* in *commodatum* razna dva izraza, ako ne bi ju uže imeli. Izražanje: „*posodbena pogodba*“ za *leihvertrag*, „*posojilna pogodba*“ pa za *darlehensvertrag*, ko se vendarle celó na Gorenjskem še govori: „Lani sem *posodil* sosedu grablje, po leti si je pa *vsodila* lonec *môke* in *merico soli*, a še do danes ne mi ni *vrnôla* ni *môke* ni *soli*, ne *prinesla* grabelj *nazaj*“ — to je pa uže prosta jezikoslovna in pravoslovna igrača.

Vse take in enake neoprostime grehi, naj se nahajajo v navedenem izrazilniku, ali

kde drugde, bode trebé korenno popraviti po duhu in svojstvu našega jezika a z ozirom na druga slovanska narečja in zvlasti z ozirom na vinodolski zakonik, na razvod istrijski, na zakonik carja Stepana Dušana, na rusko pravdo, na litovski statut, na ostanke pravoslovnih slovanskih izrazov v madjarščini in rumunščini, na ruske kazenske in grajanske zakone in na imovinski zakonik za knježevino Črno goro. Uže sedaj pa zmetajmo take in enake besede v medno pretrano (možnar) in sterimo jih tolčkom tako na drobno, da ne ostane od njih ničesar drugzega, nego solnčni prah.

Naši in hrvaški samostavniki, zloženi s predlogom *nad*, niso vredni ni piškavega lešnika ne in najpametnejše bi bilo, da jih pomečemo v navedeno pretrano, ali pa v gorečo grmado. Da je taka sestava dobra n. pr. „*nadvojvoda*“, „*nadškof*“, „*nadučitelj*“ i. t. d., morale bi biti dobre tudi besede: „*črezvojvoda*“, „*vštricškof*“, „*prekučitelj*“ i. t. d. Naš narod pomaga si v tem, kakor si pomagajo tudi drugi slovanski njegovi bratje, s prilogom: „*veliki*“, „*viši*“, „*niži*“, „*starši*“, „*mladi*“, „*mali*“, „*glavni*“ i. t. d., na pr. „*ve-*

liki vojvoda, viši škof, viši nadzornik (ker bi se mu inace reklo: nadnadzornik), starši gospod (vikar), mladi gospod (kaplan), mali sodec (adjunkt), veliki sodec (okrajni sodnik), velika cerkev (domkirche), velika vojvodina (erzherzogthum), veliki duhovnik (hoher priester), niži činovnik (urédnik)^a i. t. d. — Ne škodilo bi, da posnemamo tudi v tem slovanskih rodov živo govorico!

Kakor sem uže omenil, smo mi vsi skozi in skozi tako prekvašeni nemščinoj, da se ona pojavlja iz nas ob vsakem našem gibanji kakor elektrika iz elektrizovanja, stoječega na električnem kolovratu. Temu ne čudimo se, saj smo od 748. leta dalje živeli in živimo še dan denes pod nemškim vplivanjem (uplivom), da celó pravo pravcato je čudo, da smo si še ohranili svoje življenje in ker smo je ohranili do dan denes, ne poginemo več z lepa. Vsled tujega tega delovanja rabi nam v knjigah taka slovenščina, ki bi je človek ni razumeti ne mogel, ako ne bi nemščine znal, na pr.

a) na na reciprociteto opirajoče se zakonite predpise;

b) v za ustno postopanje sposobnih treh slučajih;

c) v po zakonu za ustno postopanje sposobnih predmetih ;

d) povrnitev vse vsled tega zadržanja nastale škode ;

e) proti v tem oddelku obseženim do-
ločbam ;

f) zaradi po § 493. kazn. zak. kaznivih
pregreškov zoper varnost časti ;

g) še bolj pa so jih jezile besede Ma-
sařykové glede tudi od nas uže omenjene
impertinentne brošure dr. Radkowskita i. t.
d., — in dan denes, ko je vendarle doprla
tudi do nas srbska, poljska in ruska knji-
ževnost, lahko bi uže dali slovó takemu
pisarjenju. Evo, kako bi se vse to podoma-
čilo istimi besedami, ne da bi žalilo naših
ušes :

a) na zakonite predpise, opirajoče se
na reciprociteto ;

b) v treh slučajih, sposobnih za ustno
postopanje ;

c) v predmetih, po zakonu sposobnih za
ustno postopanje ;

d) povrnitev vse škode, nastale vsled
tega zadržanja (ali tem zadržanjem) ;

e) proti določbam, v tem oddelku obseženim ;

f) zaradi pregreškov zoper varnost časti, kaznivih po § 493. kazn. zak. in

g) še bolj pa so jih jezile besede Masařykove glede impertinentne brošure dr. Ratkowskega, od nas (nami) uže omenjene.

Mislimo po domače in govorili in pisali bomo po domače. Kakor strmi vsak veren Slovenin osuplo v duhovnike, pevajoče v božjo slavo i zanj hebrejskim, arabskim, grškim, ali latinskim jezikom, debelo bode te vsakakor gledal, kedar boš upletal v svoj govor umetno zvarjene besede, ki ne odgovarjajo ni duhu slovenskega jezika, ni stvari, ki jo imajo naznačiti ; še bolj upiral bode v tebe svoje oči, kedar mu bodeš kaj pravil slovenskimi sicer besedami, ali v nemškem slogu, kakor nam kaŝô navedeni stavki ; kedar mu pa kaj tako dopoveš, kakor je pisal nekdo v naš dnevnik v XXII. letnik v 177. številki, namreč : „Postojinska slavnost“ (menda : slavnost v Postojini). Kakor smo že poročali, *vrši* se (na mestu : „*vršila se bo*“) jutrišnja slavnost v Postojini pri (menda : *ob*) vsakem

vremenu. Skupni odhod v jamo (menda: *vi-
lenico*, ker *jama* znači: die grube) *je* (na
mestu: *bo*) takoj po dohodu Tržaškega br-
zovlaka okolu 1½11 uri zjutraj. Ob 2. uri
je (na mestu: *bo*) banket v vrtnem salonu
(menda: v salonu na vrtu) g. Vičiča, potem
je (na mestu: *bo*) odhod k ljudski veselici
(menda na narodno) in zvečer sestanek na ko-
lodvorski restavraciji (menda: v restavraciji
na kolodvoru, ali bolje: postaji). Ako bi pa
vreme bilo neugodno, bode*) banket ob po-
ludne, ogled Postojinskih jam pa ob 3. uri
popoludne. V tem slučaju se ljudska veselica
vrši (na mestu: *se bo vršila*) z vsemi točkami
(telovadbo sokolskih društev, prosta (menda
svobodna) zabava i. t. d.) na prostranem
plesišči Postojinske jame. Skrbljivo je torej
za vse slučaje, da se *bode* slavnost *izvršila*
(na mestu: *izvrši*) sijajno“, — popraša te
gotovo, kakor je poprašal nekdanj car Ivan
grozni našega Žigo pl. Herbersteina, da od-
kod si doma, ki tako slabo slovenski govoriš?

Od naroda, od naroda učimo se krepki
svoj jezik, a ne kvarimo ga neprikladnimi in

*) Čudno, da je tu pravo zadel!

neudesnimi primesmi, zajetimi v neslovanskih književnostih. Najprej bodimo svoji, a iz tujine vzemajmo samo ono, kar je za nas najboljše.

Tako navadimo se samo od njega, namreč od naroda, a ne od naših književnikov :

da se glase dovršni naši glagoli, n. pr. „oprostiti, osvoboditi, izkoristiti. ogrnoti, zagrniti, odpustiti, poroditi, dovoziti, lotiti se, namestiti, prilastiti, presaditi i. t. d. v nedovršnej obliki : „opraščati, osvobajati, izkoriščati, ograçati (kakor : obračam od obrnem, ali vračati od vrnem), zagračati, odpuščati, porajati, dovažati, lačati se, nameščati, prilaščati, presajati“ i. t. d., a ne oprostovati ali oproščati, osvobodovati, izkoristovati, ogrinjati, zagrinjati, odpustovati, porodovati, dovozovati, lotivati se, namestivati, prilastovati, presadovati i. t. d., kakor se pri nas navadno piše ;

da so, na pr. besede : „čut, kal (der keim), kov, snov, mer (die richtung), dlan, reber, smer (das reiseziel), smisel, brv, obrv, sklad, obrt“ i. t. d. ženskega spola, a ne moškega, kakor nam jih pišô sploh vsi naši časniki ;

da pomenja namreč :

„*prost*“, gemein, einfach, schlicht, (primeri : „*prostak*“ gemeiner soldat, „*prostaščina*“ gemeinheit, „*prostačina*“ gemeiner mensch i. t. d.), a ne frei (libero), v kar nam služi *svoboden*, in da se nikder ne govori : „pod prostim nebom, na prostem“, nego da se čuje v narodu le : „pod milim nebom, na jasnem, na svobodi“ ;

„*založiti*“, deti kako stvar na kako mesto, ne da bi se vedelo kam, a ne : *zastaviti* (dati v zastavo), ali pa : *deti* kako stvar v *poklade*, ali v depozite ; in da ima istotako knjigotržec knjige v nakladi, a ne v založbi ;

„*preteči*“, jemanden überhohlen, a ne : vergehen, ali verfließen, in da se ne pravi torej : „leto je preteklo“, nego : „leto je minolo“, ali pa : „leto je prošlo“ ;

„*življenje*“, (od glagola : živiti se) hrano (die nahrung), „*živenje*“ (od glagola : žiti, ali živeti), „*žitje*“, „*žitek*“, „*živetje*“, „*život*“ in „*žizen*“ pa : das leben, der lebenslauf, die lebensart ;

„*deti*“, legen (ponere), „*dejati*“ pa : sagen (dicere), n. pr. „Gospod, odprši svoja usta, je *dejal* : toti hram *razdenem* in znova

ga sezidam v treh dneh“, in da se torej ne pravi: „spomladi je potres Ljubljano *razdejal*“, nego da se pravi, da je spomladi potres Ljubljano *razdel*;

„*terjati*“ (a ne *tirjati*, ker po staroslovenski se piše тѣрѣти, torej *terjatev*, a ne *tirjatev*) le eine geldforderung aussergerichtlich verlangen, na pr. „*terjal*“ sem ga (namreč dolžnika za dolg), a ker nisem mogel ničesar izterjati, sem ga pa *tožil*;

„*tedaj*“, damals, a ne desshalb;

„*cel*“, integer, unversehrt, nenačeti, „*ves*“ pa omnis, kakor slove na pr. narodna pesem:

Nežin Jurij *ves* dan njuri
S *celim* hlebcem po gorě,
Če ga načne, ne ve kaj začne,
Če ga sně, domu ne smě;

„*ljudski*“. fremd, na pr.: „to je lecko (-ljudsko)“ in da ne znači tega, kar imenuje Hrvat: „pučki“, Ruski pa: „narodni“;

„*nevesta*“ prav za prav *bratova žena* nasproti njegovim bratom in sestram, a le izjemoma die braut (la sposa); da je njej (namreč nevesti) njenega moža *brat*: *dever*, njenega moža sestra pa *zava* ali *zvična*, — da je ona *sneha* ali *snaha* otcu svojega moža ali svojemu *svekrvu* in materi svojega moža

ali svoje *svekrvi*, *jetrva* pa deverjeve ženi; in da je *sinovlja* svojemu *strijcu* (rekše bratu od otca) in svoje *strini*, ali strijčevej ženi; *tetina* svoje teti (rekše sestri od otca); *nečakinja* svojemu *ujcu*, ali bratu od matere, in svoje *ujni*, ali ujčevej ženi; *unuku* (a ne unukinja) pa svojemu *dedu* (ali od otca otcu); — njenemu zakonskemu pridruhu (možu) da je pa njena sestra: *svest* ali *svàst*, njen brat: *šur*, *šurja*, ali *šurjak*, njen otec: *tast*, njena mati: *tašča* ali *polnica*; njen *svak* ali mož njene sestre pa *pašenog*; da je on *pastorek* svoje *mačehi*, ali drugej otčevej zakonskej pridruhi (ženi) in svojemu *očimu*, ali drugemu materinemu možu; *posinovljenec* svojemu *poočimu*, rekše onemu moškemu, ki ga je posinil in svoje *pomateri*, rekše onej ženski, ki ga je posinila; *brat po krvi*, ali *polubrat po otcu* drugemu svojemu bratu, ali sestri od druge matere; *brat po mleku*, ali *polubrat po materi* drugemu svojemu bratu, ali svoje sestri od drugega otca; *zet* svojemu *tastu* in svoje *tašči*, — in da pravimo na vsem Primorskem „der braut“, „alla sposa“: „zaročnica, zaročenka, obljubljenica, verenica, mlada, ali novica“; da besede: „svakinja“

naš narod sploh ne pozna in da bi le ta beseda jedva jedvice mogla značiti: *druga svakova žena* nasproti njegovemu šurji in njegovej svesti, a da ne pomeni osebe, ki se sploh imenuje po laški: „*cognata*“, po nemški pa: „*die schwägerin*“;

da se ne more zagovarjati nego neizmernoj, a krivo razumljenoj posnemljivostjo hrvaškega oblikoslovja rabljenje glasnika *a* za staroslovenski poluglasnik ѣ ali ѡ, na mestu navadnega glasnika *e*, na pr. v besedah: „izvanreden“, na mestu: „izvenreden“*), „član“, „članarina“, na mestu: „člen“, „členarina“ in celó „jamstvo“ (poroštvo), „jamec“ (porok), na mestu: jemstvo, jemec, ko se vendarle piše po staroslovenski: *ѤМЪСТВО*, *ѤМЪЦЬ*, kakor tudi rabljenje oblike: „*ivati*“ v nedovršnih glagolih, na pr.: „pozivati, razmotrivati, plivati, prepisivati“ i. t. d., na mestu: „pozavati (kakor nahajamo v Habeliči in kakor

*) Ako pišemo „izvanreden“ na mestu „izvenreden“, pisati bi nam bilo tudi „izvanredan“, — „pevac“, na mestu „pevec“. — „palac“ na mestu „palec“ i. t. d. Tu ni izhoda; trebé je torej pisati povsod ali *a*, ali pa *e*, a gotovo je, da zmaga pri nas občeslovanski *e*, razen v onih slučajih, na pr. „dan, panj“ i. t. d., v katerih je uže položil *a* obče grajansko pravo.

govoré še dan denes naši Gorjanje, Tolminci in Kotarji), razmatrati, plavati, prepisavati i. t. d.*)

Koncem koncev došel je menda tudi uže čas, da opustimo, ker smo narodec brez frakov (kakor se je vdostojil nas imenovati pred letami neki visoko stoječ državni doglavnik), nenaravno upotrebljenje tretje osebe množine, tako zvani plural dignitatis, kedar govorimo o enej samej osobi, na pr. „sveti otec papež so govorili, — njegova preuzoritost, gospod stožernik so pisali, — prečastitljivi gospod duhoven so dejali“ i. t. d. ker na vsem Primorskem ne pozna ni živa duša ne dostojanstvene te, ušesa žaleče množine. Vsi Sloveni na Primorskem govore namreč naravno, kakor govore in piše vsi drugi Slovani**), na pr. „sveti otec papa je govoril, gospod duhovnik je dejal, mesto-

*) Lepó bi pa bilo, da vvedemo iz hrvaščine mehki *ć*, zlasti za priimke na *ić*.

**) Razen Gorencev in zlasti Ljubljancev, ki vsacega vruga *onikajo*, in Benečanov, ki veličajo celó Boga otca talijanskim načinom z: *vi*, na mestu navadnega: *ti*, na pr. „Otče naš, ki *ste* na nebesih, sveti se *Vaše* ime, pridi k nam *Vaše* kraljestvo, bodi po *Vašej* volji; *dajte* nam denes naš vsakdanji kruh“ i. t. d.

držec se šeta, samozvanec kuje zakone, polkovnik zove tabornika na junaštvo, mati molze kravo, otec pase ovce na Prostimih“ i. t. d. — Brez nenaravnega, slovanskemu duhu sploh presopernega tega plurala bomo prav lahko živeli, tako lahko, kakor živô brez njega vsi drugi Slovani in brez njega se tudi leže zveličamo, ker bomo brez njega odkritosrčnejši v vsem svojem življenji, kakor nas je lepo učil naš Gospod slovom IV. poglavja 37. vrste blagovesti sv. Matevža. Dajmo torej za vsele slovó temu pluralu, ki dostikrat ni drugo, nego plural oholosti ali bogastva.

Tako priobčil sem ti, dragi prijatelj! kar mi je najbolj ležalo na srci glede denašnjega načina pisanja divnega našega jezika. Ako najdeš zdravo kako zrnce v teh mojih beležkah, deni je v plodovito svojo zemljo, in prepričan sem, da požene svoje kalí in da nam obrodi stoternim zlatim klasjem.

